

Aan: Internet Consultatie (<https://www.internetconsultatie.nl/vervroegdstemmen>)
CC: de leden Sneller (D66) en Kathmann (PvdA) van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Kiesraad

Apeldoorn, 31 december 2021

Betreft: Wet vervroegd stemmen in het stemlokaal

Beste lezer, Geachte minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Geachte Kiesraad,

U stelt de permanente invoering voor de mogelijkheid voor kiezers om gedurende twee dagen voorafgaand aan de dag van de stemming vervroegd te stemmen in het stemlokaal. Eveneens stelt u voor om het maximaal aantal volmachten te verminderen tot één volmacht per persoon.

Deze beide onderwerpen, in iets andere vorm en met experimenteel –danwel “nood breekt wet”– karakter, zijn al eerder ter consultatie geweest... en vervolgens ook in de praktijk uitgevoerd. Ondertussen is de “vertrouwbaarheid” door de vele (minieme) aanpassingen flink aangetast: bij iedere verkiezing gelden weer net andere regels. Zelfs ten opzichte van de verschillen die immers al geformaliseerd in de Kieswet staan (bijvoorbeeld: art. P6-P10).

In het kader van deze consultatie verwijzen wij graag expliciet naar onze inbreng van 9 november 2020 betreffende de Tijdelijke wet Tweede Kamerverkiezingen covid-19, evenals 15 juni 2021.

In tijden van heftige instabiliteit/verandering, met zware beproevingen voor de democratische rechtstaat, en daarna, moeten wij “*niet normaal maken, wat niet normaal is*” (wijze les, uit verband getrokken: Koning Willem-Alexander, 4 mei 2020). Dat is ook waarom het sympathiek is om vervroegd stemmen mogelijk te maken in tijden van beperkingen wegens de maatregelen omtrent COVID-19. En ook waarom het bij een tijdelijke uitzondering dient te blijven.

Vervroegd stemmen

De eerste uitdaging is om structureel meer capaciteit aan vrijwilligers te winnen, om de stembureaus te bemensen, op meerdere dagen. Deze organisatorische belasting komt bij de gemeenten terecht. Deze hebben al meer dan genoeg uitdagingen om de ene verkiezingsdag volledig bemand te krijgen, voor de gehele tijd dat het stembureau open is, evenals de tijd dat er “overgewerkt” moet worden in de stemverwerking. Van de vrijwilligers mag niet gevraagd worden dat ze meerdere dagen de gehele tijd aanwezig zijn – ze hebben ook rust nodig om helder en alert te blijven in de uitvoer van hun belangrijke taken.

Voor één verkiezingsdag, is het de vele vrijwilligers het waard om daarvoor een dag vrij te maken en alle uren voor de democratische rechtstaat zich in te zetten. Velen hebben hiervoor over om een vrije dag op te nemen. Wellicht zelfs twee om de donderdag erna bij te komen. Door vervroegd stemmen zal er vooral aanspraak gedaan worden op gepensioneerden en ambtenaren om deze bureaus te bemensen. Wij stellen de vraag of deze zgn. beperkte demografie voldoende representatief is van de samenleving, om vanuit voldoende perspectieven te mogen concluderen dat het verkiezingsproces op die extra dagen “vertrouwbaar” verloopt vanwege de eigen geleverde inzet.

De tweede uitdaging komt er voor de stemgerechtigden (die zich niet hebben aangemeld als stembureau lid) – evenals de (buitenlandse) waarnemers – die steekproefgewijs het verloop van de verkiezingen willen waarnemen. Er zijn nu al relatief zeer weinig mensen die de mogelijkheid om te controleren op zich nemen. Om het volledige proces van stemopneming tot en met stemverwerking te controleren, zijn er langer durend meer ogen nodig.

Twee extra dagen verminderd de controleerbaarheid. Hoe kun je (als individu) vaststellen dat er geen incidenten plaatsvinden op de maandag, of dinsdag? Of maandagnacht of dinsdagnacht? En daarna nog tijdens de gehele Dag van Stemming. Het wordt onuitvoerbaar om te gaan “vote squatten”¹ en waar te nemen wat er allemaal gebeurt... Twee extra dagen geeft een verhoogde kans op incidenten. Vooral verhoogde kans op incidenten die verdoezeld willen worden. Er is meer tijd en gelegenheid voor “spookstemmen”. Heel Nederland moet er vanuit mogen gaan dat er geen incidenten plaatsvinden, maar omdat verkiezingen heel kwetsbaar zijn voor ondermijning en (buitenlandse) inmenging, moeten we het extreem secuur inrichten. Twee extra dagen maakt het onnodig kwetsbaar.

De derde uitdaging komt doordat de formele campagne wordt ingekort van 42 dagen naar 40 dagen (art. J1 Kieswet). Politieke partijen – vooral nieuwkomende, die dan pas als “volwaardig deelnemend” worden aangemerkt – hebben eigenlijk een nog kleinere periode beschikbaar om de stemgerechtigden te bereiken, laat staan te overtuigen. Twee dagen lijkt van geen betekenis, maar de zwevende kiezer weet steeds later wat haar keuze wordt. Tot in het stemhokje. Vooral met een vervroeging van twee dagen vervalt de ongeschreven fatsoensregel dat er geen campagne wordt gevoerd op de dag van verkiezingen, of dat de media zich er op los speculeert met exit-polls en heimelijk-politiek-gekleurde rapportages. Dit betekend dat het aannemelijk is dat er boodschappen worden geuit en gebeurtenissen plaatsvinden op de maandag of dinsdag, of zelfs de woensdag, die van aanzienlijke invloed kunnen zijn op de zwevende kiezer. Of “vroegstemspijt” geeft bij stemgerechtigden die hun stem op maandag hebben uitgebracht, maar op woensdag toch anders wensen.

De vierde uitdaging is de garantie dat alle stemgerechtigden tijdig hun stempassen verkrijgen. Artikel J7 Kieswet geeft hiervoor veertien dagen. Deze periode is nodig om zeker te zijn dat bij fouten er alsnog een geldige stempas bemachtigd kan worden. Doordat deze periode – met de aanpassing van art. J8 lid 3, met het vervallen van een mondeling verzoek op de dag voor de verkiezingen – wordt ingekort, is de garantie dat deze administratieve correctie uitgevoerd wordt, onder druk gezet.

Aansluitend is er nog een interessante casus, met art. Z6 Kieswet in gedachte: Is de stem van iemand die op dinsdag overlijdt geldig? Indien deze zelf op maandag is gaan stemmen? Of deze op maandag de volmacht heeft gegeven aan de huishoudelijke hulp en deze op maandag, of op dinsdag, of op woensdag zelf is gaan stemmen? Is het moment van overlijden van belang, of alleen het moment dat de huishoudelijke hulp er kennis van neemt? Of alleen vanaf het moment dat het register van ongeldige stempassen (art. J7a) muteert?

Volmachten

Twee volmachten is een praktisch wenselijk aantal. Je kan namens je beide ouders² gaan stemmen wanneer ze minder te been zijn, of thuis moeten blijven vanwege ziekte. Dit is de optimale balans tussen mantelzorg³ – door de volmacht zorgen dat ze toch gebruik kunnen maken van hun stemrecht – en het risico dat volmachten (kwaadwillend) verworven worden. Een balans tussen hoofdstuk L en hoofdstuk Z van de Kieswet. De beperking van twee naar één volmacht verminderd amper de impact op de verkiezingsuitslag, terwijl het sociale gevolg zal zijn dat er mensen zijn die in de praktijk worden uitgesloten van het stemrecht. In deze casus zal dan één van je beide ouders niet mogen stemmen. In deze casus zal de mogelijkheid om eerder te gaan stemmen geen optie zijn – dat

1 Vote squatten: jouw stem fysiek in de gaten houden vanaf het moment je die uitbrengt tot aan de opneming van de zeldzame voorkeurstem in de uitslag.

2 Biologisch gezien heeft iedereen (maximaal) één vader en één moeder. In boek 1 van het Burgelijk Wetboek formaliseren artikel 197 en artikel 30 dezelfde (maximale) casus, eventueel als personen van hetzelfde geslacht.

3 In deze casus moeten we er vanuit gaan dat –in de praktijk– er geen broers/zussen en/of partner en/of andere familieleden zijn, zowel niet aan de zorgverlenende kant, evenals de zorgbehoevende kant.

wijst op de valse tegenstelling van het compromis “minder volmachten, maar wel meer gelegenheden”.

Initiatief wetsvoorstel

Uw voorgestelde wetstekst richt zich op de uitvoer in de praktijk. Dit doet u zonder introductie van aanvullende waarborgen vanuit oogpunt van de waarnemer en de waarnemende kiesgerechtigde. Vooral de onzekerheid van de organisatie van het stembureau in de nacht. Desondanks dat u dit wellicht heeft willen benoemen in uw art. N12b lid 1 met “na afloop van de stemming verzegelt het stembureau de stembus”, maar u vergeet dat de bepaling ‘na stemming’ pas is op de woensdag om eenentwintig uur. De desbetreffende zin dient minstens aangepast te worden tot: “*na afloop van de stemming, op de dag waarop het stembureau is opengesteld, verzegelt het stembureau de stembus*”.

Vervolgens gaat u in uw art. N12b lid 2 gelijk over tot de opmaak van het proces-verbaal. Dit klopt op de woensdagavond, maar niet op de maandag of dinsdag. Indien u dit wel wenst, gaat u al eerder over tot de stemverwerking en dient u gedurende de drie dagen uw tussenuitslagen te gaan publiceren per eenentwintig uur (art. N8a en art. N12e lid 7), evenals herleidbaar te verwerken in de navolgende proces-verbalen. Dit gelijk overgaan tot de opmaak van het proces-verbaal is ook niet volledig van toepassing wanneer er gebruik wordt gemaakt van het (op woensdagavond) centraal tellen van de stemmen. Indien u er voor verkiest om een proces-verbaal op te stellen zonder tellen van de stemmen, dan ontnemt u (een deel) van de mogelijke ingebrachte bezwaren – immers de constatering dat de eigen stem van de kiesgerechtigde wel correct verwerkt is – desondanks u dit met art. N12f en N12g wenst te organiseren.

Er is een omissie bij uw art. N12c lid 2, evenals art. N12g lid 1, want immers op welke manier kan een waarnemer of waarnemend kiesgerechtigde de correctheid van transport en de in bewaarstelling door de burgemeester vaststellen? Hoe kunnen we ondermijnende activiteiten of incidenten uitsluiten (of vaststellen), naast het hebben van blind vertrouwen?

Eveneens beperkt u de mondelinge mogelijkheid om een nieuwe stempas te verkrijgen, door uw art. J8 lid 3 en uw art. K3 lid 3. Dat is onwenselijk. Iemand mag niet (incidenteel) van het actief kiesrecht worden uitgesloten omdat er administratieve problemen zich voordoen, welke netjes tijdig verholpen kunnen worden.

Advies:

- Schrap de beperkingen gesteld in uw J8 lid 3 en K3 lid 3, voor mondeling verzoek tot herstel stempas.
- Schrap uw amendement op art. L4 Kieswet en behoud de mogelijkheid van twee volmachten.
- Schrap uw initiatief om twee dagen eerder de mogelijkheid te bieden om een stem uit te brengen.
- Behoud (of herstel weer) de werking van verkiezingen zoals deze in bijvoorbeeld 2017 gold. In het kader van wat in deze consultatie voorligt: Één dag van stemming en de stemgerechtigde mag met maximaal twee volmachten naar het stemlokaal.
- Neem het besluit dat er voor een vastgestelde periode (bv. 5 jaar) geen wijzigingen aan het kiesrecht worden aangebracht. Beëindig de lopende experimenten.

Al deze adviezen te samen, geeft de conclusie dat wij dit initiatief wetsvoorstel **volledig ontraden**.

met oprechte groet,

Sent G. Wierda
voorzitter Eerlijke Verkiezingen